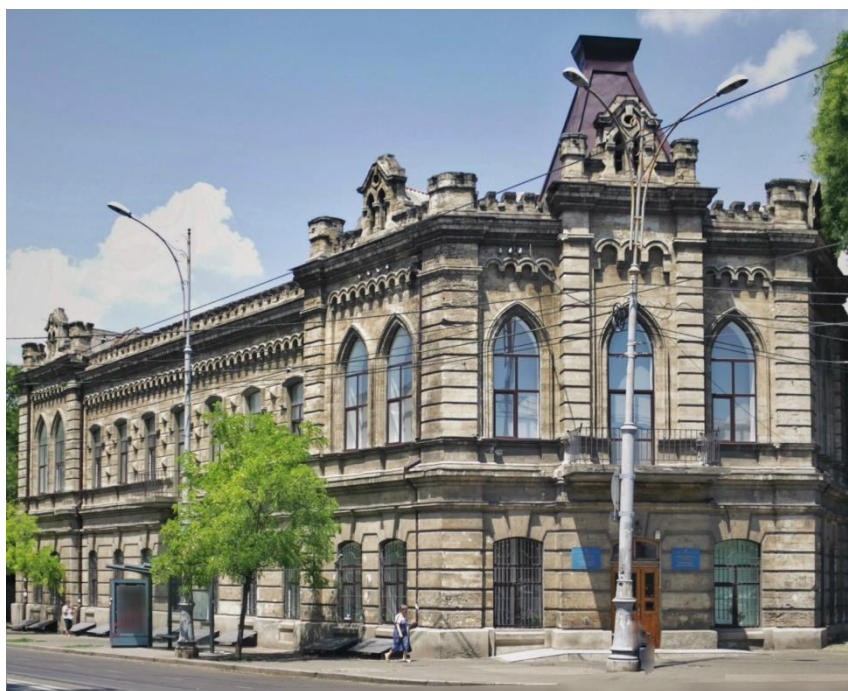

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД «ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ К. Д. УШИНСЬКОГО»
БІБЛІОТЕКА

**«БІБЛІОТЕКА У СУЧАСНОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ
ПРОСТОРІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ
(до 100-річчя бібліотеки Університету Ушинського)»**

**Тези доповідей Всеукраїнської науково-практичної бібліотечної
конференції**

**17 листопада 2022 року
м. Одеса**

Одеса – 2023

УДК 021:027.7(477.74)(043.2)

Упорядники: кандидат мистецтвознавства, директор бібліотеки О. П. Спаськова, зав. відділом бібліотеки І. В. Панченко, бібліограф 2-ї категорії О. А. Максим.

**Схвалено рішенням вченої ради Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
(Протокол № 5 від 24.11.2022р.)**

Бібліотека у сучасному інформаційному просторі: проблеми та перспективи (до 100-річчя бібліотеки Університету Ушинського) : тези доповідей Всеукраїнської науково-практичної бібліотечної конференції (17 листопада 2022 р., м. Одеса) / упоряд. О. П. Спаськова, І. В. Панченко, О. А. Максим. – Одеса : Південноукр. нац. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського, 2023. – 175 с.

Автори тез несуть особисту відповідальність за достовірність поданих матеріалів та за порушення прав інтелектуальної власності інших осіб.

5. Шевченко О. В., Спрінсян В. Г. Модернізація бібліотек закладів вищої освіти України. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2022. №2. С. 7–14.

Валерій Михайлович Букач,
кандидат історичних наук,
приват-професор кафедри всесвітньої історії та методології науки
Державний заклад «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
м. Одеса

НАЦІОНАЛЬНА ПОЛІТИКА ТА БІБЛІОТЕЧНА СПРАВА В УКРАЇНІ У 1920-х РОКАХ

Ключові слова: національна політика, бібліотечна справа в Україні, українізація в першій половині 20-х рр., історія бібліотечної справи, бібліотечні об'єднання 1920 – 1930-х рр., Всеукраїнський з'їзд бібліотечних робітників.

Головними напрямками національної політики в Україні в 1920-х роках були українізація, яка передбачала використання української мови в сфері освіти, культури, суспільно-політичного життя та створення умов для освітньо-культурного розвитку національних меншин.

В процесі проведення українізації, освітньо-культурної політики серед національних менших значне місце відводилося культурно-просвітницьким закладам, які мали пропагувати внутрішню політику радянської влади. Їхньою діяльністю опікувався Головополітросвіт при Народному комісаріаті освіти Української СРР. Бібліотечні установи акумулювали суспільно-політичну літературу, періодичні видання, поповнювалися виданнями творів класиків української літератури – Тараса Шевченка, Івана Франка, Лесі Українки, Марка Вовчка, Панаса Мирного, Івана Карпенка-Карого, Архипа Тесленка тощо. У 1925 році для бібліотечної мережі республіки було закуплено 500 тисяч примірників книг, 75% з яких були видані українською мовою, що поліпшувало процес українізації. Військові бібліотеки поповнилися 32 тисячами примірників уставів, підручників українською мовою [2, с. 49]. У 1920-х роках активно проводилася українізація саме сільських бібліотек з метою забезпечення селян навчальною, художньою, суспільно-політичною, довідниковою літературою, виданою рідною українською мовою [8].

Для роботи серед нечисленних народів, які мешкали в Україні, створювалися клубні установи, при яких функціонували бібліотеки. Так у 1925 році була створена суспільна організація «Дім народів Сходу», бібліотека якої нараховувала 870 книг різними мовами : вірменською, грецькою, грузинською, китайською, корейською, перською, турецькою та іншими. При Одеському інтернаціональному клубі імені К. Маркса функціонувала бібліотека з 7000 томів, виданих 11 мовами [1, с. 29]. У 1926 році в Україні функціонували 117 єврейських, 30 болгарських, 20 польських, 19 німецьких, 13 латиських, 3 татарські, 1 вірменська бібліотеки [3, с. 67], [4, с. 27 - 30].

Протягом 1920-х років в Україні проводилася культурно-освітня кампанія з ліквідації неписьменності серед населення через мережу товариства «Геть неписьменність». Для закріплення навичок читання та письма кожному учаснику цієї кампанії необхідно було спілкуватися з книгою чи з іншим друкованим джерелом. В сільській місцевості бібліотек не вистачало і тому там відкривалися хати-читальні, де кожний бажаючий міг почитати книгу, газету, журнал. Так, наприкінці 1926 року з україномовною друкованою продукцією можна було ознайомитися у 3977 хатах-читальнях. 149 хат-читалень вели роботу 2 мовами – українською та російською [2, с. 49]. В той же час в Україні працювали 199 німецьких, 94 єврейські, 88 польських, 34 молдавські (без урахування статистики Молдавської Автономної Соціалістичної Радянської Республіки, яка входила до складу Української СРР), 26 болгарських, 10 чеських, 5 грецьких та 5 латиських хат-читалень [3, с. 67], [4, с. 27 - 30].

На початку 1920-х років поряд з окремими бібліотечними та бібліографічними товариствами, заснованими за часів Російської імперії, почали виникати громадські професійні організації бібліотечних працівників – бібліотечні об'єднання, основними формами роботи яких стали бібліотечні конференції, семінари, гурткові заняття, секційні зібрання, що сприяли підвищенню кваліфікації бібліотекарів та більш раціональній організації бібліотечної справи. Робота бібліотечних об'єднань регулювалася «Положенням про об'єднання бібліотечних працівників на місцях» від 1922 року. Великі бібліотечні об'єднання працювали у Харкові, Одесі, Києві. В середині 1920-х років об'єднання бібліотечних працівників були створенні в Артемівську (Бахмуті), Євпаторії, Зінов'євську (Кропивницькому), Миколаєві, Сімферополі, Херсоні. Основними їх завданнями були : координація бібліотечної роботи; обмін досвідом між бібліотекарями та налагодження виробничих зв'язків між бібліотеками; спільне опрацювання питань практичної діяльності бібліотек та методів бібліотечної роботи; вирішення проблем з підвищення кваліфікації бібліотекарів, а також професійних питань щодо нормування праці, нарахування заробітної

плати; налагодження постійного зв'язку з установами системи Народного комісаріату освіти УСРР [7]. У січні 1925 року при Одеському бібліотечному об'єднанні була створена українська секція, завданнями якої стали: пропаганда серед переважно російськомовних читачів здобутків української культури, організація курсів з українознавства, організація виставок українських видань, підготовки творчих зустрічей з українськими митцями [8].

У грудні 1925 року в Києві відбулася Перша конференція наукових бібліотек України, на якій були заслухані доповіді: про стан мережі наукових бібліотек та їх завдань; про науково-дослідну роботу наукових бібліотек, підготовку наукових кадрів; про бібліографічну роботу; про уніфікацію каталогізації, предметний та систематичний каталоги; про особливості обслуговування читачів; про комплектування бібліотек; про зв'язок наукових бібліотек з політосвітними: про організацію праці, уніфікацію статистики, тарифікацію, номенклатуру посад. Перша конференція наукових бібліотек підготувала теоретичну та методичну базу для проведення Першого Всеукраїнського з'їзду бібліотечних працівників [5].

В червні 1926 року пройшов Перший Всеукраїнський з'їзд бібліотечних робітників, організований клубно-бібліотечним відділом Управління політосвіти Народного комісаріату освіти УСРР. В ньому взяли участь понад 200 осіб. Більшість делегатів представляли масові бібліотеки. Було заслухано 30 доповідей та співдоповідей. За усіма основними доповідями були прийняті відповідні рішення, що мали загально-організаційний та методичний характер. Вони тривалий час визначали спрямованість діяльності бібліотек в Україні. Однією із основних в діяльності бібліотек у 1920 роках була українізація. Резолюція з'їзду на доповідь І. Розенгауза була присвячена питанню подальшого розвитку українізації бібліотечної мережі, в якій відмічалася обов'язковість забезпечення фондів масових бібліотек примірниками українських видань як для пропаганди української книжки, так і для забезпечення наявності української літератури в бібліотечних центрах. На з'їзді відмічалася про необхідність покращення обслуговування представників національних меншин, більш ретельного вивчення їх читацьких запитів, виробничо-професійних інтересів [9].

У 1920-х роках також достатньо активно вивчалися питання історії бібліотечної справи в Україні, проблеми загального бібліотекознавства. Вітчизняний бібліотекознавець та бібліограф Д. А. Балака в 1925 році в книзі «Бібліотека у минулому» одним з перших окреслив історію бібліотечного руху в Україні. Історичні розвідки українських науковців публікувалися в журналі «Бібліологічні вісті», у «Журналі бібліотекознавства та

бібліографії», в «Записках Українського бібліографічного товариства в Одесі», у «Бібліотечному збірнику» та інших виданнях [6].

Література

1. Букач В. М. Национальные меньшинства и политика советского правительства Украины в 1921 – 1925 годах. Одесса : ЮГПУ, 1999. 31 с.
2. Букач В. М. Политика украинизации в первой половине 20-х гг: материалы к курсу по истории Украины и украинской культуры. Одесса : ЮГПУ, 1997. 50 с.
3. Короткий огляд діяльності робітничо-селянського уряду України за 1925 - 1926 рр. Харків : ЦВК, 1927. 75 с.
4. Народна освіта на Україні на 1 січня 1927 року. Харків : ЦСУ, 1927. 31 с.
5. Сафронова В. В. Перша конференція наукових бібліотек УСРР. 1925. *Бібліотечна енциклопедія Харківщини*. URL : <https://korolenko.kharkov.com/vydannia-biblioteku/publikacii.html>
6. Сєдих В. В. Історія бібліотечної справи в Україні. *Українська бібліотечна енциклопедія*. URL : <https://ube.nlu.org.ua/article/%D0%9F%D0%B5%D1%80%D1%88%D0%B8%D0%B9%20%D0%92%D1%81%D0%B5%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9%20%D0%B7%E2%80%99%D1%97%D0%B7%D0%B4%20%D0%B1%D1%96%D0%B1%D0%BB%D1%96%D0%BE%D1%82%D0%B5%D1%87%D0%BD%D0%B8%D1%85%20%D1%80%D0%BE%D0%B1%D1%96%D1%82%D0%BD%D0%B8%D0%BA%D1%96%D0%B2>
7. Соколов В. Ю. Бібліотечні об'єднання 1920 – 1930-х рр. *Українська бібліотечна енциклопедія*. URL : <https://ube.nlu.org.ua/article/Бібліотечні%20об'єднання%201920-1930-х%20рр>.
8. Соколов В. Ю. Одеське бібліотечне об'єднання. *Українська бібліотечна енциклопедія*. URL : <https://ube.nlu.org.ua/article/%D0%9E%D0%B4%D0%B5%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B5%20%D0%B1%D1%96%D0%B1%D0%BB%D1%96%D0%BE%D1%82%D0%B5%D1%87%D0%BD%D0%B5%20%D0%BE%D0%B1%E2%80%99%D1%94%D0%B4%D0%BD%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F>
9. Соколов В. Ю. Перший Всеукраїнський з'їзд бібліотечних робітників. *Українська бібліотечна енциклопедія* URL : https://nakkkim.edu.ua/images/Instytuty/nauka/vydannia/bibliotek_dok_inform/1_16.pdf